

PLANTES D'ALTAFULLA (4)

Maria Noguera Figueras

A l'hora de fer una relació de plantes és una mica complicat el saber-ne el nom local si no pots comptar amb algú que per la seva feina o afició hi hagi tingut un interès especial. En general una mateixa planta pot tenir bastants noms diferents segons la comarca o localitat, alhora que hi ha plantes diferents que són conegudes amb el mateix nom. Per això m'ha agradat de trobar aquest poema en el qual es fa una enumeració de plantes en mallorquí i veure com hi ha noms que coincideixen amb els que usem nosaltres i d'altres que ens poden picar la curiositat i potser fer-nos buscar al diccionari.

CAMÍ FLORIT

Llevamà, card, fonollassa,
rosella, cascall, lletsó,
vinagrella, corritjola,
ginesta, aritja, fonoll,
passionera, cugula,
mare-selva, safrà bord,
foravia, canyaferla,
baladre, argelaga, albó,
falguera, olivarda, estepa,
clavell de moro, coscoll,
heura, contell, englantina,
vidalba, murta, maimó,
cama-roja, campaneta,
ravenissa, bruc, guixó
(i en l'aire color de vauma
l'esgarrifança d'un poll)

Guillem d'Efak

BARRELLA PUNXOSA (Salsola Kali, L..)

Família de les quenopodiàcies

Nom local: Herba de sosa, salat.

Sinònims: Barrella espinosa, capitana, sosa, espinadella, salat.

Castellà: Barrilla pinchosa, hierba del cristal, hierba del jabón.

Localització: La trobem a la zona de la platja. És planta d'arenals i dunes i llocs salabrosos.

Descripció: Planta herbàcia, punxosa, amb les tiges més o menys arrossegant fent petites mates. Les fulles són carnosos i van fent-se estretes fins que acaben en punxa. Les flors menudes de color blanquinós donen uns fruits en forma de baldufa. Un cop seca pren una forma arrodonida que facilita que el vent la faci rodolar escampant així les llavors.

CURRIPEUS (*Erodium malacoides*, L.)

Família de les geranàcies

Nom local: Cobripeus, agulletes, bec de cigonya.

Sinònims: Filamaria, rellotges, agulletes, forquilles, bec de cigonya.

Castellà: Aguja de pastor, peine de Venus.

Localització: A les vores de camins, llocs amb frescor.

Descripció: Herba anual amb ramificacions a ras de terra. Té les fulles ovalades, dentades, en forma de cor a la base. Les flors de color rosa s'agrupen entre tres i vuit al final del peduncles. Els fruits acaben en un llarg bec o agulla que pot mesurar fins a 3,5 cm.

Aplicacions: Per a curar el mal de pedra

DAURADELLA (*Ceterach officinarum*.Willd.)

Família de les polipodàcies

Nom local: Doradella

Sinònims: Doradella, doraella, auradella.

Castellà: Doradilla, dauradilla.

Localització: Creix a les escletxes, roques i murs on hi pugui tenir humitat.

Descripció: És una falguera inconfusible per la forma de les seves fulles o frondes, pinnades amb lòbuls alterns i arrodonits, les quals poden arribar a un pam de llargada. La cara superior és verd mat i sense pèls; la cara inferior és coberta de multitud d'esquames daurades i brillants que protegeixen els esporangis.

Aplicacions: És una planta astringent, diürètica, anticatarral. També se li atribueixen propietats calmants del mal de queixal i hipotensors.

Curiositats: És una de les falgueres que resisteixen ambients més càlids i fins i tot la insolació directa gràcies a les moltes esquames que té al revers de la fulla, les quals fan de mirall i reflecteixen la llum solar quan la falguera queda exposada a la insolació.

Hi ha notícies del segle XVII en què era utilitzada la cendra de cremar aquesta planta per rentar els cabells i, deixant-los eixugar al sol, agafar tonalitats rosses.

ENSOPEGUERA (*Limonium virgatum*. O *Statice limonium* L.)

Família de les plumbaginàcies

Nom local:

Sinònims: Ensopegalls, limònim, cua d'euga.

Castellà: Espantazorras.

Localització: A la zona de dunes o roques de la vora del mar.

Descripció: Herba perenne amb fulles ovatoallargades, simples, formant una roseta basal. Flors violades formant inflorescències molt ramificades.

ESBARZER (*Rubus ulmifolius*, Schott.)

Família de les rosàcies.

Nom local: Esbarzer

Sinònims: Abatzer, esbarcer, abarsa, barsa, romeguer.

Castellà: Zarza (fruit zarzamora)

Localització: Bardisses a les vores de camps, camins i del riu.

Descripció: Liana perenne, de tiges llargues de 4 o 5 metres, sarmen-
toses, proveïdes de forts agullons corbats. Les fulles estan compostes per 3 o
7 folíols dentats, amb l'anvers de color verd fosc i glabre, i el revers recobert
d'una fina pelussa. Les flors rosades o blanques es reuneixen en raïms. El fruit
és una drupa vermella al principi i negra a la maturitat, comestible: la móra.

Aplicacions: Les fulles i tiges tenen propietats astringents. S'utilitza
com a remei contra les diarrees, les morenes, inflamacions de gola i malalties
de la boca. Les mores són molt bones per a confitures i licors.

Curiositats: En el llenguatge de les flors significa "obstacles vençuts".

ESCABIOSA (*Scabiosa maritima* L.)

Família de les dipsacàcies

Nom local: Escabiosa

Sinònims: Vídues bordes, herba del mal de masclit

Castellà: Escabiosa, viuda silvestre

Localització: En camps, vores de camins, ...

Descripció: Herba anual, biennal i a vegades perenne. Té les fulles oposades, llargues i estretes i d'altres molt retallades. Les tiges, una mica peludes, llargues de fins 1 m i primes acaben en una flor rosada o violàcia.

Aplicacions: Per ajudar a sortir el xarampió, en cataplasma per netejar i curar ferides, en infusió expectorant.

Curiositats: El nom derivat del llatí scabies = sarna li donaren en considerar-la remeiera per aquesta afecció. En el llenguatge de les flors significa viduitat

ESPARREGUERA BOSCANÀ (*Asparagus acutifolius* L.)

Família de les liliàcies

Nom local: Esparraguera fina, esparraguera vena

Sinònims: Espareguera de ca, espareguera fonollera, esparraguera borda, esparraguera de garriga.

Castellà: Esparraguera silvestre, espárrago amarguero, esparraguera triguera

Localització: A les vores de camins, entre les bardisses, i sota els garrofers.

Descripció: Arbust que pot arribar fins a 1 m d'alçada. Les tiges grises o verdes tenen branquetes curtes agrupades en feixos, dures, rígides i punxants que hom pren per fulles. Les veritables fulles són una petita làmina fina que acostuma a néixer al costat dels agullons. Les flors són petites, de color blanc-verdós. El fruit és de la grandària d'un pèsol que es torna negre en ser madur.

Aplicacions: Són comestibles. Es consideren diürètics, ajuden a desfer les pedres de la bufeta de l'orina o dels ronyons. Cal ser curosos i no menjar-ne en excés ja que podrien ser perjudicials.

Curiositats: Els espàrrecs es creu que ja es conreaven a Egipte fa uns 6.000 anys. D'allí passaren a Grècia i més tard els romans els portaren a la Península Ibèrica.

ESPARREGUERA MARINA (*Asparagus stipularis*.)

Família de les liliàcies

Nom local: Esparraguera punxosa

Sinònims: Esparreguera vera, esparreguera de menjar.

Castellà: Esparraguera.

Localització: A la vora de marges, en llocs assolellats.

Descripció: Arbust d'un verd grisenc, amb tiges primes que surten separadament de terra. Al llarg de les tiges treu branquetes curtes molt rígides i punxants, en general solitàries. Les flors són petites, groguenques, amb una ratlla a cada pètal. El fruit, de la grandària d'un pèsol, és negre a la maduresa.

Aplicacions: És l'esparreguera que treu els millors espàrrecs comestibles.

ESPÍGOL (*Lavandula latifolia*, Villars)

Família de les labiades

Nom local: Espígol

Sinònims: Barballó, espígol mascle

Castellà: Espliego, alhucema, lavanda.

Localització: A les zones assolellades de la muntanya de Sant Antoni, llocs secs i assolellats.

Descripció: És una mata llenyosa a la base de la qual neixen nombroses tiges quadrades. Les fulles allargades són d'un color verd blanquinós i amb abundants olis volàtils que li donen la fragància que adjudiquem a vegades a les flors. Les tiges acostumen a ramificar-se en tres terminacions florals. Les flors formen petites espigues blaves

Aplicacions: digestiu, estimulant, antiespasmòdic, desinfectant. S'usa contra els còlics i digestions flatulentes. Macerada en alcohol se'n fan fregues per a combatre el reumatisme i dolors de les articulacions

Curiositats: El nom espígol procedeix del llatí "espiga". És una planta aromàtica utilitzada ja pels assiris, egipcis, grecs i romans per a perfumar els banys. Amb les fulles i flors es feien sufumigacions a les habitacions on hi havia hagut malalts per tal de purificar-les de les miasmes. En el llenguatge de les flors significa desconfiança i devoció.

ESTEPA BLANCA (*Cistus albidus*, L.)

Família de les cistàcies

Nom local: Estepa de flor rosa. Estepera.

Sinònims: Estepa d'escurar

Castellà: Jara blanca, estepa blanca, jaguarzo blanco.

Localització: Es troba en zones assolellades i seques, junt amb el romaní i la farigola.

Descripció: Arbust de 30 a 80 cm d'alt. Fulles lanceolades, esblanqueïdes, espessament peludes. Les flors són de color rosa, grosses, amb pètals com a rebregats i poc consistents.

Aplicacions: Antigament s'utilitzava per rentar els plats, com a fregall, i també es troben cites en què utilitzaven l'aigua on havien bullit branques d'estepa blanca acabades de collir per a rentar-se braços i cames.

Curiositats: En el llenguatge de les flors significa efímer.

ESTEPA BORRERA (*Cistus salviifolius*, L.)

Família de les cistàcies

Nom local: Estepa de flor blanca

Sinònims: Ajocasapes, botja negra, estepa negra, estepa borda.

Castellà: Jaguarzo morisco, jaguarzo vaquero, chocasapos, tomillo blanco, cisto hembra.

Localització: Planta que viu en terreny sobretot silici, la trobem junt amb les altres estepes a les zones assolellades i sotabosc des de Sant Antoni fins a la vora del mar.

Descripció: Arbust de 50 a 70 cm d'alçada. Les fulles són molt rugoses, ovalades, d'uns 2 o 3 cm, de color verd fosc i olor balsàmica. Flors blanques d'uns 4-5 cm d'amplada.

Aplicacions: Sovint es confon amb l'estepa negra (*cistus monspeliensis*) la qual té les fulles estretes i més perfumades i que té aplicacions medicinals, però a l'estepa borrera no n'hi hem trobat.

ESTEPEROLA (*Cistus clusii*, Dunal.)

Família de les cistàcies

Nom local: Romaní mascle

Sinònims: Romerola, romaní mascle, romer mascle, matafoc.

Castellà: Romero macho.

Localització: En terrenys calcaris; la trobem junt a les altres estepes a la zona de Sant Antoni en indrets assolellats, i també en zones arenoses.

Descripció: Arbust de 30 a 60 cm d'alt, amb fulles linears molt estretes semblants a les del romaní, verdes a la cara superior i peludes a la inferior. Per diferenciar aquesta planta del romaní, quan no està florida, només cal olorar les fulles i comprovar que aquestes no tenen aroma. Flors blanques de 2-3 cm d'amplada.

FALZIA ROJA (*Asplenium trichomanes*, L.)

Família de les polipodàcies

Nom local:

Sinònims: Falzia de pou, herba del cordó negre.

Castellà: Politríco, hoja mosaica, culantrillo menudo.

Localització: La podem trobar en roques i murs.

Descripció: Falguera perenne de rizoma curt i fibrós. Les fulles o frondes medeixen entre 4 i 20 cm, pinnasectes, amb sorus petits i allargats

Aplicacions: En medicina s'utilitzava per a curar la tos i constipats. També per a regularitzar les menstruacions. La cendra, després de cremar aquesta falguera, té propietats que enforteixen el cabell.

Curiositats: En creença popular del Camp de Tarragona, lligar-se la falzia a les cames és remei segur contra la diarrea. En el llenguatge de les flors significa reserva, secret.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, ANTONI M^a. i MOLL, FRANCESC DE BORJA: *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca 1975
- BONNIER, GASTON: *Flore complete portative de la France, de la Suisse et de la Belgique*. Librairie Générale de l'Enseignement; Paris 1975
- DDAA : *Gran Enciclopèdia Catalana*. Edicions 62; Barcelona 1970
- FONT I QUER, P.: *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Ed. Labor 10ª edició; Barcelona 1987.
- GREENAWAY, KATE: *El llenguatge de les flors*. Ed Elfos Barcelona 1984
- MASCLANS, F.: *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*. Centre Excursionista de Catalunya; Ed. Montblanc; Barcelona 1973.

FOTOGRAFIES

NOGUERA FIGUERAS, Maria

INFORMACIÓ LOCAL

GATELL GAVALDÀ, Salvador
VIVES MILÀ, Joan